

Cankarjeve starosti preveč? Ni li zadosti, da nam je dal tako globoko pogledati v svoje srce? . . . Jaz mislim, da smo za sedaj lahko zadovoljni z njim. Nena-
vadno nadarjenost je dokazal tudi s tem, kar nam je podal. Le nizkotna zavist
bi mu odrekala talent. Kdor ima oči, se bo divil barvam, ki jih meče na platno,
in kdor ima srce, pritrđi, da zna Cankar ubirati strune, ki nam ne zvene vsak
dan na uho . . .

Njegova pisava je plameneča, a pero pomoči včasih naravnost v svojo
srčno kri . . . Koga ne gane njegova »Jedna sama noč?« Meni je izvabila solze
v oči! . . .

Cankar je torej dokazal, da smemo pričakovati še mnogo lepega od njega,
a dolžnost slovenskega občinstva je, da svoje talente podpira. Zato naj si vsak
izobraženi Slovenec omisli Cankarjeve »Vinjete« in jih čita. Z.

Cerkniško jezero. Spisal Jožef Žirovnik. Izdala in založila »Slo-
venska Matica«. Natisnila Blaznikova tiskarna. Mala 8°. Str. 107,
pet pokrajinskih podob v tekstu in zemljevid: Cerkniško jezero
in njega okolica, narisal A. Sitsch, natisnil E. Hölzel.

Pisatelj se je lotil hvale vredne naloge, seznaniti svoje rojake podrobneje
s Cerkniškim jezerom, o katerem mnogi ne vemo več, nego kar smo se učili
v šoli mimogrede, namreč, da je presihajoče in pa »da je svetovno znano in
občudovano kakor naravno čudo«. Slovencem podati lično knjižico, pripove-
dujočo izključno o enem izmed najzanimivejših delov njih domovine, je srečna
misel, in pisatelj se je oklenil svoje naloge z iskrenostjo in ljubeznijo.

Še predno se je lotil izvršitve svojega namena, se je moral odločiti glede
načina te izvršitve: da napiše ali vzanosit leposloven opis ali pa moderno znan-
stveno prirodopisno monografijo. V stvarnem oziru pa mu je bilo izpolniti dve
zahtevi. Pisatelj je imel in tudi porabil priliko, da je predmet svoje razprave na
svoje oči pregledoval in proučeval, in tako je bil izpolnjen prvi pogoj za srečno
stvarno izvršitev podjetja. Drugi nič manj važni pogoj v istem zmyslu je, da
pisatelj spozna in umno uporabi literaturo o predmetu, ki ga hoče opisati. V
tem oziru naš monograf ni imel težke naloge. Slovstvo o Krasu in njega po-
sebnostih, med katere spada i Cerkniško jezero, je sicer zelo obsežno in raz-
treseno, ali prav v najnovejšem času, namreč leta 1893., je strnil profesor zem-
ljepisja na vsučilišču v Belem gradu, Jovan Cvijić¹⁾, mnogoštevilne, v raznih
jezikih pisane razprave in opazke; obenem je proučeval na svoje oči kraški
svet v Srbiji, na Kranjskem in drugod ter je na to podal zemljepisem ne suhe
kompilacije, nego novo, s svojimi nazori nadahnjeno, s svojim koloritom oživiljeno
celotno podobo o Krasu in njega pojavih. Eno leto po Cvijićevi knjigi je izšla
Krausova o podzemeljskih duplinah²⁾, in tudi ta se bavi kolikor toliko s po-
sebnostmi Cerkniškega jezera. Obe knjigi naštevata obsežno literaturo o svoj-
stvih kraškega sveta, Cvijićevo celo brezprimerno popolno. Pa tudi z njima ni
zaključena vrsta dosedaj priobčenih študij o tem predmetu.³⁾

¹⁾ Cvijić. Das Karstphaenomen. Versuch einer morphologischen Mono-
graphie. Geographische Abhandlungen, herausgegeben von A. Penck, Bd. V,
Heft 3. Wien, Hölzel 1893.

²⁾ Kraus, Höhlenkunde, Wien 1894. — Gerold.

³⁾ Znamenite so n. pr. opazke, ki jih javlja o postanku Cerkniške kotline
in jezera F. Kossmat v Verhandlungen der geologischen Reichsanstalt in
Wien 1897, pag. 82—84.

Vsak pisatelj — bodisi, da piše le za strokovne kroge, ali pa da poučuje v poljudni obliki omikance sploh — se mora ravnati po načelu, ki je danes uveljavljeno že povsod, koder čislajo napredek. Ozirati se mu je namreč na dela, ki so jih objavili o isti snovi drugi pisatelji pred njim. Učiti se mora sam, predno hoče učiti druge. Le tedaj more leposlovni pisatelj izbrati najzanimivejša vprašanja, da jih reši v vzneseni obliki, znanstveni pisatelj pa le tedaj utegne snov vsestransko temeljito obravnavati in se izogniti marsikaterim zmotam, tudi takim, v katere so zašli že drugi pred njim. In hvale vreden običaj je, da znanstveni pisatelj imenuje vire, na katere je utemeljil svojo razpravo. Tako izkaže, da se je sam dovoljno poučil, predno je stopil v javnost; tako si zasnuje zaupanje v čitatelju, ki se hoče čitaje poučiti, in omogoči kontrolo strokovnjakom, ki se hočejo kritičsko vglobiti v predmet razprave. Ona brezpogojna zahteva — prava *conditio, sine qua non* — je dejansko pripoznana tudi pri slovenskih pisateljih. Naši jezikoslovci, zgodovinarji in prirodoslovci navajajo vire, iz katerih so črpali, in se sklicujejo nanje. Oni velezaslužni strokovnjak, ki je pri nas uvedel »prirodnoznanški zemljepis« — sedanji šolski svetnik, prof. J. J e s e n k o — navaja v svoji knjigi imenovanega naslova (izdala »Slovenska Matica« l. 1874.) na štirih drobno tiskanih straneh slovstvene pripomočke, katere je avtor »zlasti« rabil. Naš mojster v poljudno-znanstvenem pripovedovanju, ravnatelj Ivan Š u b i c, nam je podal na 19 straneh prirodopisno črtico o ljubljanskem barju (v šolskem poročilu višje gimnazije ljubljanske l. 1886.), a našteva v uvodu nad 20 »važnih virov«, ki so temelj razpravi, še druge pa navaja v tekstu.

Dobrodošla knjiga Žirovnikova si ni odbrala naloge, vžigati čitatelja z vnosnim, oduševljenim pripovedovanjem, z umetniškim slikanjem narave in prizorov iz nje. Knjižni odsek Matičin je sicer priobčil razpravo v »Zabavni knjižnici«, a to je ukrenil, kakor čujemo, le v zadregi. Pisatelj sam je brez dvojbe nameraval podati svojim rojakom opis, ki bi jih zanimal ne po svoji obliki, nego po stvarni vsebini. Odločil se je za to, da nam napiše moderno zemljepisno monografijo. Seveda mu je bilo do tega, da pridobi svoji razpravi kolikor možno obilo čitateljev. S tega stališča nam je torej Žirovnikovo knjižico presojevati.

Pisatelj je zbral mnogo gradiva in ga je umno razvrstil. Njegova knjiga razvija preprosto pripovedujoč jasno sliko o znamenitem jezeru in njega čudnih posebnostih; o zemlji, ki se razprostira ob njegovih obalih; o ljudeh, ki stanujejo ob jezeru in so si uravnali življenje v marsičem po njegovih lastnostih i. t. d. Žirovnik omenja nekoliko ondotno živalstvo in rastlinstvo; prideljal je nekatere zgodovinske črtice in na koncu celo mično pripovedko, ki knjigo marsikomu omili. Nazornost uspešno podpira pet po fotografijah posnetih slik, ki predočujejo: trg Cerknico, Veliko Karlovice, Drugi (mali) škocjanski most, Veliki škocjanski most (zunaj) in Veliki škocjanski most (znotraj). Zelo dobrodošel je prav čedno zvršeni Albert Sitschev zemljevid, ki predočuje »Cerknško jezero in njega okolico«, dasi (z ozirom na gmotno stran) na njem ni izražena navpična izobrazba tal.

Prepričani smo tudi, da je Žirovnikova knjiga Slovence iznova opozorila na čudo, ki ga hrani njih domovina. Ali število onih, ki bi se, prečitavši knjigo, čutili dejansko izpodbujene, da se napravijo na pót in na svoje oči spoznajo znamenit kos slovenske zemlje, bi bilo gotovo dosti znatnejše, ako bi imel gospod pisatelj ali dragoceni dar, vžigati čitatelja z vnosnim, oduševljenim pri-

povedovanjem, ali pa, ako bi bil svojo razpravo povzdignil na nekoliko višje stališče po zahtevah moderne zemljepisne monografije.

Gosp. pisatelj je umno uporabil bistra opazovanja pogumnega hidrotehnika Putika, ki značijo brez dvojbe znaten napredek v spoznavanju prirodnih moči, delujočih nad zemljo in pod zemljo v cerknški okolici. Tudi nekoliko drugega književnega gradiva je spretno vpletenega, in g. pisatelj se na hvale vreden način v tekstu sklicuje na razprave, katere je vpošteval — le žal, da se tej dolžnosti ne odzivilje dosledno vseskozi, kjer je treba. Ali dokaj važnega gradiva je bilo avtorju na razpolaganje že zbranega le v imenovanih knjigah Cvijićevih in Krausovih — in vendar ga ni porabil. Moderna znanost je rešila marsikatero vprašanje o Krasu ter razmotrovanje o Cerknškem jezeru bistveno dvignila nad Valvasorjevo stališče naivnega občudovanja. Dandanes nam je jasno delovanje onih prirodnih sil, ki so Cerknško kotlino in jezero ter njega pritoke in odtokke ustvarile in jih vzdržujejo. Žirovnikova vse hvale vredna in nam dobrodošla knjiga bi bila brez dvojbe pridobila moderen značaj in trajno vrednost v mladi slovenski poljudno-znanstveni literaturi, ako bi se bila nad golo, preprosto opisovanje povzdignila in nam razložila, zakaj in kako je vse to nastalo, kar imenujemo »svetovnoznano cerknško čudo«!

(Konec prihodnjič.)

Ferd. Seidl.

Prvo splošno avstrijsko jubilejno romanje v sveto deželo. Spisal Jožef Zidanšek, prof. na kn.-šk. lavantinskem bogoslovnem učilišču. V Mariboru 1899. Založil pisatelj; tiskala tiskarna sv. Cirila. 8°. Str. 10 + 207. Mehkovezanemu izvodu je cena 40 kr., trdovezanemu 50 kr., v platno vezanemu 65 kr. Naroča se v tiskarni sv. Cirila v Mariboru. — Slovensko potopisno slovstvo o Palestini in sosednjih deželah je že precej naraslo. Prvo knjigo te stroke je dal Slovencem Mihael Verne pod naslovom: »Potovanje v Sveto Deželo v letu 1857«. Takisto kakor Vernetova je zastarala tudi Jeranova knjiga iz l. 1872.: »Popotovanje v Sveto Deželo, v Egipt, Fenicijo, Sirijo, na Libanon, v Carigrad in druge kraje«. Pred nekaterimi leti je izšlo v »Družbi sv. Mohorja« lepo ilustrovano, tehtovito opisovanje svete dežele in svetih krajev iz peresa dr. Frančiška Lampeta. Njegov »Jeruzalemski romar« stoji na višini sedanjega palestinoslovja. Nanj in na nekatere nemške potopise se naslanja g. prof. Zidanšek v svoji gori oznanjeni knjigi. Pisatelj se je mudil izven svoje domovine dober mesec, od 13. dne aprila do 15. dne maja m. l. Kar je izkusil na potu, ki ga je vodil preko sredozemskega morja in Egipta v Palestino, kar je opazil tja in nazaj gredoč, kar je čutil na svetih mestih, ki so vsaj po imenu vsakomu znana, to in še marsikaj drugega iz davne svetne in cerkvene zgodovine in iz bajeslovja je opisal v svoji knjigi v lahkotnem, mičnem, feljtonskem slogu. Preprostim Slovencem, katerim je zlasti namenjen ta potopis, se gotovo prikupi ter bode vzbujal med njimi zanimanje za daljne jutrovske pokrajine. Knjigo zaljšata dve podobi. Ker je čisti dobiček, kolikor ga utegne prnesti ta lepa knjiga, namenjena naši šolski družbi sv. Cirila in Metoda, zato jo najtopleje priporočamo slovenskemu občinstvu. —ar.

Vzgoja in omika ali izvir sreče. (Neobhodno potrebna knjiga za vsakega človeka, ki se hoče sam, lahko in hitro navaditi vsega potrebnega, da more sebe in druge blažiti in prav olikati). Spisal po najboljših virih in navodilih Jožef Valenčič. — Prvi natis. V Ljubljani, meseca junija 1899. Založil in na

LISTEK.

Cerkniško jezero. Spisal Jožef Žirovnik. Izdala in založila »Slovenska Matica«. Natisnila Blaznikova tiskarna. Mala 8°. Str. 107, pet pokrajinskih podob v tekstu in zemljevid: Cerknisko jezero in njega okolica, narisal A. Sitsch, natisnil E. Hölzel. (Konec.)

G. pisatelj si je sam tudi namenil, globlje pojasniti bistvo Cerkniskega jezera. Zatorej je označil posebnosti Kraškega sveta vobče takoj v početku svoje knjige, na strani 22. pa naravnost pravi, da namerava podati »popis resničnih vodnih razmer v C. kotlini, da se razširi pravo mnenje o tem skrivnostnem jezeru«. Na ta način je razmotrovanje pravilno razdeljeno. Kajti brez dvojbe je iskati uvetov nastanku in obstanku jezera z ene strani v kakovosti jezerskih tal, z druge pa v vodnih, in sicer v prvi vrsti v padavinskih razmerah. Vsekakor pa gosp. pisatelj ni dovolj opisal bistva kraševine. Na kakovih tleh da Cerknisko jezero stoji, to v vsej knjigi ni povedano. O padavinskih odnošajih pa je le rečeno, da se »velikanski prizor, ko nagloma narašča vodovje jezerskega kotla, vrši šele v dobi jesenskega deževja« (str. 56.). Mimogrede pisatelj nekje omenja tudi, da v okolici Snežnika »pade na leto največ dežja ne samo na Kranjskem, nego v vsej državi«. (Ta stavek se v celoti ne ujema z resnico.)

Ker gre za to, da se pojasni prezanimivi pojav v naši domovini, in ker se ni nadejati, da skoraj izide druga izdaja Žirovnikove monografije, bodi nam dovoljeno, da na tem mestu najprvo načrtamo posebnosti Kraškega sveta v najpoglavitejših potezah ter v zvezi s tem označimo tla Cerkniske kotline, potem pa pokažemo, kako so padavinske razmere na takovih tleh ustanovile presihajoče jezero.

Ozemlja, ki so zgrajena od čistega golega apnenca, so na njim lasten način izobrazena in sicer zato, ker je apnenec raztopen v taki vodi, ki ima v sebi kaj ogljikove kisline. Le-te pa dobi dežnica že, ko pada skozi zrak, še več pa, ko pronicuje skozi površne plasti tal, zlasti z rastlinami obraslih; kajti tu se vedno vrše kemijske presnove, ki proizvajajo ogljikovo kislino. Koder dežnica (ali snežnica) odteka čez visocča gola apnenčeva tla, odteče po črtah, ki so najugodnejše odtekanju. Pri tem raztopi nekoliko apnenca, in prihodnjič dežnica tem gotoveje odteče preko istih črt. Tako si izgloje ozke (do 10 metrov globoke) žlebiče, ki stoje drug tik drugega med ozkimi, ostrorobotimi grebeni. Imenujmo jih (dokler ne vemo narodnega izraza) glodine, razore, žlebiče ali zajede (nemško Karren, Schratten). Z njimi pokriti prostori so glodišča, razorišča, žlebišča (Karrenfelder, Schrattenfelder). — Po manj strmih, položnih tleh odteka padavina polagoma, zatorej jih pa izdatneje izlizuje. V kraškem apnencu, ki je večinoma na vse strani z navpičnimi, poševnimi in vodoravnimi razpoklinami preprežen, izdolbe padavinska voda na površju manjše ali večje lijaste udrtine, katerim pravijo na Notranjskem »doline« — seveda le ondod, koder normalnih dolin sploh ne poznajo. (To ime je prešlo tudi v nemško knjištvo, ki govori o »Karstdolinen«.) V Istri jih imenujejo »dolce« (dolec, ca, pl. dolci), v Srbiji »vrtače«, v Dalmaciji »vrtline«, v jugozapadni Hrvaški »dulibe«. (Cvijić, l. c. str. 10.) — V posebnih okoliščinah (o katerih bomo še govorili) nastanejo dolge, ozke, nečkam podobne, zagrajene ali slepe doline, ali pa dolge in široke

kraške kotline; v Dalmaciji jih imenujejo »polja«, in odtod govori nemška geografska knjižnost o »Karstpoljen«. — S površja ponikne dežnica (oziroma snežnica) v razpoke apnenčevih tal in kroži potem pod zemeljskim površjem. Tu nadaljuje svoje kemijsko delo: s pomočjo ogljikove kisline raztaplja apnenec in odnaša raztopljeno snov. Vsled tega se širijo razpokline v podzemeljske votline in podzemeljske vodotoke. — Glodine, slepe doline ter kraške kotline na površju in pa podzemeljske votline ter podzemeljski vodotoki — to so (po Cvijiću l. c.) znaki Kraškega sveta. Vobče so nasledek vodne topilne sile ali, kakor pravijo, učinek korozije. Da se tualitam strop podzemeljske votline udere in nastane pravi udor, to ni izključeno.

Žirovnikova knjiga ne opisuje kraških znakov po zasnovanem načrtu, vendar govori o njih prilično. Tako pripoveduje na strani 47., da voda izpodjeda temelje onih hrbtov, ki ločijo kotline od kotlin, in pristavlja, »da se bodo v tisočletjih udrli«. Ta sklep pa utemeljuje tako-le: »Voda ima namreč v sebi ogljeni kisik(!) in ta razjeda polagoma, toda stalno ogljenokisli apnenec(!) ... ter napravlja čimdalje večje jame in rove. Ta neprestana vodna sila deluje ob tokih navzgor, še bolj pa nizdolu in napravija čimdalje širje in globlje robove«(!) etc. Ko bi bil g. pisatelj povedal, odkod je zajemal te nauke, bi vsaj njega ne zadevala odgovornost zanje! Dalje pravi: »Dokazano je, da so vsi doli, dolci in vse rupe na Krasu nastali le tako, da se je strop udrl nad izlizano votlino«. Ta stavek je prav tako neistinit kakor oni, ki mu sledi in pravi, da je dinamiška delavnost vode ustvarila prirodni most v Škocjanu in pa orjaška skalna vrata Vranje jame pri Planini.

Prestopimo zopet k svojemu razmotrovanju!

Povsem drugačno je delovanje tekoče vode na nepropuščajočih tleh (jlovnatih, lapornatih, peščenčevih itd.). (G. Ž. rabi za »propuščajoč« napačni izraz »predoren« na str. 44.) Ondod voda ne deluje toliko kot kemijsko topilo, nego zlasti kot mehaniška moč. Ona odplahuje in odnaša prst, grušč in rahlo kamenje ter si s svojo in s pomočjo odnesenih snovi izstruži jarek, ki se polagoma širi, globi in daljša, da ga slednjič imenujemo dolino, in sicer izstružno ali erozijsko dolino. Sosednje doline se prilično združijo, da nastane dolinski, obenem vodotočni sistem, ki se spušča proti temu ali onemu morju ali jezeru itd. To so navadne ali normalne, odprte doline.

Naše Kraško ozemlje je večinoma zgrajeno iz propuščajočega apnenca. Njegove plasti so nakopičene stotine metrov na debelo. (Kras torej nikakor ni le »posut s sivim apnenikom, ki je v velikih kupih ali sem ter tja raztresen,« kakor pravi Žirovnikova knjiga na strani 5.!) Precejšnji kosi Krasa pa so zgrajeni iz bolj ali manj nepropuščajočih hribin. Le-tem je prišteti tudi grintavec (dolomit). Pravi kraški svet z imenovanimi znaki nahajamo le na propuščajočem apnenecu, na nepropuščajočih tleh pa vidimo površne vodotoke in normalne doline.

Posebne razmere nastanejo tam, kjer se obe vrsti tal dotikata. Notranjska Bistrica (Reka) na primer teče v normalni dolini, ki ima nepropuščajoča tla (iz fliša, to je peščenca, laporja itd.). Na obeh bregovih ji prihajajo dotoki, razvito je pravo rečje; nič ne spominja na Kras. Kakor hitro pa priteče Bistrica pri Vremu do apnenca, zareže vanj kratko, tesno strugo in v njej pri Škocjanu ponikne pod zemljo. Apnenec torej stori, da je Bistriška dolina zagrajena ali slepa dolina. Prav tako teče Pivka v široki, zeleni in obdelani fliševi dolini in sprejme Nanosico, ki ima sama več malih pritokov. Kakor hitro pa Pivka doseže

pri Postojini kredni apnenec, ponikne v znameniti Postojnski jami. Prav taki so v enakih odnošajih Pazenski potok v Istri, Temenica na Dolenjskem itd. V vseh teh zgledih se jasno kaže nasprotje nepropuščajočih tal, ki jih voda struži na površju in mehanično zareže vanje pravilne doline, in pa propuščajočega apnenca, ki ga voda izpira kemijsko v premnogih lijestih kraških dolcih in v podzemeljskih vodotokih. Tu je prava kraška pustinja, tam so vočinoma zelene oaze s tratami, poljem in gospodi.

Dolomit vođa le malo propušča. Kjerkoli se nahaja ta hrčbina na Krasu, tam je le malo lijestih »dolcev«; namesto njih so pravilne dolinske zareze, ki jih je izstružila površna tekoča vođa.

Pivka, ki izgine pri Postojini v apnencu pod zemljo, pride zopet na površje pri Planini — kjer se apnenec umakne dolomitu. Potok — tu imenovan Unščica — izpira dolomitova tla s površja, kakor hitro pa dojde zopet do apnenca — to je pri Lanskem vrhu — ponikne pod zemljo ter priteče, kakor znano, iz apnenca pri Vrhniki kot Ljubljanica zopet na površje. Unščica si polagoma struge ni le poglobila, nego jo je tudi razširila. V podzemeljskih odtokih se namreč vođa v ožicah kaj laško zajeti; tedaj stopi v svojem površnem teku iz navadne struge, si jo razširi in obzema tu odloži s seboj prinesene trdne snovi. Tako je dolina dobila podobo kotline, in od naplavine se je uravnalo njeno dno. Tako je postala Unška kotlina. Umijivo je, da Unščica, tekoč po skoro vodoravnih tleh, krene sedaj na desno, sedaj na levo in ima zatorej kačasto zavito strugo.

Prav podobno so nastale: nižina pri Logatcu, pri Strmcu, pri Črnem vrhu, Zadlog in tudi — Cerkniška kotlina. Prav njen nastanek razložiti, je smoter našega razmetrovanja, ki se v bistvu naslanja na imenovane viře (Cvijić, Kossmat l. c.).

Obsežna Cerkniška kotlina je na meji med dolomitom in apnencem. Mejna črta teče od Hasberga preko Dolenje vasi in Dolenjega jezera proti jugovzhodu. Na vzhodni strani te črte je dolomit — gora Slivnica je od njega sgrajena — na zapadu pa apnenec, ki vibuje v Javorniku. Vsi površni detoki prihajajo z dolomita, če ko prestopijo apnenec, izginejo v ponorih. Ob jugovzhodnem in jugozapadnem robu Cerkniške kotline pa prihajajo detoki skoro ravno tako iz Loške kotline in zapadne sosesčine, kakor prihaja Pivka v Unški kotlini zopet na dan. (Zatorej bi bilo prav, ako bi bil g. Žirovnik »studence in potoke, ki tečejo v jezero« (stran 26.), ločil v dve skupini v označenem smislu.) Kolikor je Cerkniška kotlina na dolomitovih tleh, je delo vodne erozije, kar pa je je na apnenih tleh, je učinek krhanja in podiranjja izpodjedanih apnenčevih plasti. (Na ta način se je tudi zgodilo, da te pritok in odtok Unščica dandanes zarezan že v apnenec, in takisto iztok notranjske Bistrice ni nastanko na meji apnenca, nego se je zajedel globoko vanj.)

Podolžno os Cerkniške kotline in nje smer določuje imenovana mejna črta, ki je po svojem postanku lomna črta, vzporedna z onim znamenitim prelomom zemeljske skorje, ki sega od Kobaride preko Tolmina, Idrije in Rakoka daleč proti jugovzhodu. (Glej »Zvon« l. 1895., stran 358.)

Sedaj umemo nastanek Cerkniške kotline, nje obliko in smer, nje z naplavino uravnano dno in nje površne kakor tudi izpodzemeljske pritoke in ponore, umemo tudi kačasto zaviti tek jezerskega potoka, Lipsenjščice ter Žirčevniščice. Pojasniti bi bilo še treba, kako je to, da nekatero jame požirajo

vodo, kadar upada jezero, ob deževju jo pa zopet dajejo iz sebe. Pisatelj naše monografije je to poskusil po svoje razložiti (na strani 57.). Ne glede na to, da se nam njegovo mnenje zdi nefizikalno, bi bili želeli, da bi bil vsaj zraven svojega sprejel v knjigo Hauerjevo pojasnilo, katero navaja Kraus l. c. na str. 55. Uverjeni smo, da bi razsodni čitatelji odobrili razlago tega strokovnjaka, ker je preprosta, fizikalno utemeljena in krajevnim prirodnim odnošajem prikrojena. Prostor nam ne dopušča, obe pojasnili navesti na tem mestu.

Razložiti nam je še drugo bistveno točko, namreč, zakaj se je v Cerknški kotlini ustanovilo jezero in sicer presihajoče jezero.

To vprašanje je g. Žirovnik dovoljno rešil na podlagi Putikovih izvajanj. Temeljiteje pa bi bil g. pisatelj stvar razbistril, ako bi bil razložil padavinske razmere v okolišu Cerknškega jezera. Točne podatke bi bil za ta namen dobil v obsežni, moderni klimatografiji Kranjske dežele, ki jo je priobčilo naše edino domoznansveno društvo, Muzejsko društvo v Ljubljani. Dotično poglavje je objavljeno v nemških izvestjih njegovih l. 1894.—1896.! Daje pa podlago nastopnemu umovanju:

Jezero bi brez dvojbe ne bilo nastalo, ako bi v ozemlju Cerknške kotline padavina bila pičila. Pa celo obilna padavina bi ceteris paribus ne ustvarila presihajočega jezera, ako bi bila enakomerna vse leto. Nasproti tem domnevam so dejanske razmere v istini take, da nam je umljiv sedanji položaj. V imenovani klimatografiji je (v IV. delu, 3. poglavju) izkazano, da dobivajo kraji med Cerknico in Snežnikom povprek na leto zelo mnogo padavine, in sicer nad poldrugi meter v Loški kotlini in celo nad dva metra ob severnem znožju Snežnika, odkoder voda odteka proti Cerknici. (To se pravi: $1\frac{1}{2}$, oziroma 2 metra na debelo bi tla pokrivala izpodnebna voda — dež in snežnica — ako je ne bi nič odteklo.) Pade pa je po zimi 22, spomladi 27, po letu 16, a jeseni 35% celotne množine. Umljivo je torej, da vsled obilnega jesenskega deževja v malih kraških kotlinah, n. pr. Unški, Račenski itd., ponori ne morejo sprejeti toliko vode, kolikor je priteče. Zato nastanejo v njih povodnji. V velikanski Cerknški kotlini pa tedaj neki priteče »v jezero vsako sekundo 155 m^3 vode, a odteči je more v istem času le 85 m^3 «. (Tako uči g. Žirovnik na str. 57., žal, da ni povedal, od kod je vzel ta števila, katera more menda le obilen strokovnjaški trud izračunati.) Tedaj zastane toliko vode, da šele v naslednjem poletju izgine v ponore. Kajti čeprav med zimo in spomladi odteka, vendar se nateče v jezero obenem toliko nove padavine, da se šele v naslednji, najmanj deževni letni dobi izprazni. Te razmere — tukaj le v poglavitnih potezih očrtane — so učinile, da se je ustanovilo v Cerknški kotlini presihajoče jezero.

Še eno uganko vidi g. Žirovnik v razmerah čudovitega jezera. Nje rešitev smemo imenovati najnesrečnejšo misel v vsej knjigi. Stvar je ta: G. pisatelju se zdi odtok jezera nerazmerno majhen. Velika množina vode ponikne v Cerknški kotlini, a jako malo je prihaja pri Planini na dan. Ne preostaje nam torej drugega — meni g. pisatelj — nego da si mislimo pod jezerom veliko podzemeljsko jezero, večje od nadzemeljskega. Vanje se velik del jezerske vode izliva ob odtoku, in iz njega zopet priteka ob večjem dotoku ali ob večji zračni napetosti zopet na dan (str. 51.). Pisatelj menda ni premišljal podrobneje, kako bi se izpraznjevalo podzemeljsko jezero; sicer bi se bil prepričal, da tega ne more zvršiti ne večji dotok ne večja zračna napetost. Vsaj nam se to zdi fizikalno nemožno. Naj li v podzemeljski kotlini zaprti zrak pridobi višjo napetost?

Saj je vendar strop kotline propustljiv: skozi njega vodi je ponori! Ali meni g. pisatelj, da višje barometrovo stanje nad Cerknico tako deluje? Saj se vendar istočasno dvigne zračni tlak v Planinski kotlini skoro enoliko! Kako bi večji dotok izpraznjeval podzemeljsko jezero, tega si ne moremo predočiti. Izmed obeh »dokazov«, ki naj čitatelja prepričata o istinitosti podzemeljskega jezera, prvi ne velja; kajti dokazuje le, da se v Vodonosu in Kešetu ob povečanju podzemeljski odtok vode zajezi — brez dvojbe v ožinah. Drugi dokaz pa nikakor ni utemeljen na »prirodoslovni zakon«, nego je gola fraza — to pa šele, če popravimo v njem neodpustni lapsus calami, vsled katerega je v knjigi črno na belem, »da stoji Cerkniška kotlina glede na odtekanje vode toliko za Ljubljanskim barjem, kakor barje za Kočevsko in Dobropoljsko kotlino« (str. 52.)!!

Neumljivo nam je, kako se je sploh utegnila poroditi misel, da je laglje rasložiti odtok dveh jezer, nadzemeljskega in podzemeljskega, nego odtok samo nadzemeljskega!

Ta uganka je menda le na videz uganka. »Nerazmernost« med množino jezerske vode in pičlostjo odтока pri Planini se pač v prvi vrsti kolikortoliko izravna z nasprotno nerazmernostjo, ki biva med časom, ki jezeru vodo privaja, in onim, ki jo odvaja. Jezero se namreč primeroma kratek čas polni, odteka pa večji del leta. Po izkazih imenovane klimatografije Kranjske dežele (IV. del, 21. poglavje) smemo soditi, da v Cerkniški kotlini dežuje (ali sneži) povprek na leto vse skupaj približno devetsto ur. Jezerska voda pa odteka vobče vse leto, to je $365 \times 24 = 8760$ ur. V skoro desetkrat tolikem času utegne torej velika množina vode odteči skozi tesni profil male struge. Imenovani števili bo treba sicer bolj ali manj premeniti, da se razmerje izrazi natančno, ali končni uspeh ostane najbrže bistveno isti. Pa še nekaj hodi v poštev. Nihče ne trdi, da mora vsaka kapljica jezerske vode priti v Unšćico. Neznane množine odteko po razpokah apnenčevih tal in se povsem umaknejo človeškemu zasledovanju.

G. Žirovnik bi se bil marsikateremu svojih čitateljev prikupil, ako bi bil uvrstil v svojo monografijo tudi to-le splošno zanimivo posebnost. Profesor E. Brückner je v obsežni razpravi (priobčeni v Penckovih Geograph. Abhnd. 1889) dokazoval, da podnebje ni stalno, nego koleba. Tako na primer so bila leta 1831.—1840. topla in suha, leta 1841.—1855. hladna in mokra, leta 1856. do 1870. zopet topla in suha, in leta 1871.—1885. hladna in mokra. Proti koncu stoletja se bodo vrstila vobče topla in suha leta. Eden kolebaj traja približno 25 let. Brückner je izkušal to kolebanje dokazati na podlagi obsežnega gradiva, nabranega iz vseh delov sveta od leta 1700. dalje. Uporabil je tudi podatke, katere je bil prijavil Sieger o kolebanju Cerkniškega jezera v tem stoletju. In glej! ti podatki povsem podpirajo Brücknerjevo dokazovanje. Jezero je bilo visoko v letih 1801.—1803., 1820., je upadalo do l. 1834., 1835., nato je raslo ter je bilo visoko v letih 1845., 1851., 1852., potem je zopet upadalo in je bilo zelo nizko v letih 1857., 1868. in 1871., odslej je zopet raslo in je bilo visoko v letih 1876.—1879., 1887., 1888. Kolebanje padavine po Kranjskem itd. dokazujejo tudi podatki naših meteoroloških opazovališč. Glej »Klima von Krain« IV. 8.

S temi opazkami zaključujemo razgovor o prvem oddelku Žirovnikove monografije. On opisuje na 72 straneh večinoma morfološke in hidrografske razmere in je najboljše in ter najvažnejše. Zatorej smo se tudi mi bavili toliko z njegovimi pogloblitnimi točkami; v podrobnosti se ne utegnemo spuščati, dasi bi imeli marsikje kaj pripomniti.

Naslednjih 30 strani je posvečenih živalstvu Cerkniškega jezera, kolikor zanima lovca in ribiča. Popisan je mično in z živim zanimanjem lov na ribe in na vodne ptice. »Prebivalci okoli jezera so malo ne vsi, lovci. Od sedemletnega fantiča do osivelega starega moža — vsaki si pomore z lovom k življenju ali si z njim napravlja zabavo.«

Nekaj »praktiške« botanike je knjiga omenila že na straneh 52.—54.

Pisatelj je ob teh prilikah obenem srečno označil vpliv, ki ga ima jezero na način življenja prebivalcev ob njem — pravih jezercev.

Izmed rib, ki bivajo v velikanskem cerknškem ribnjaku, omenja knjiga le četverih (ščuk, linjev, menkov in klenov). Pisatelju je menda neznana lepa razprava našega rojaka J. Glowackega »Die Fische der Save und des Isonzo« v letnem izvestju celjske spodnje gimnazije l. 1896., dasi je bila naznanjena v nemških izvestjih Muzejskega društva kranjskega. Glowacki pravi, da ima Cerkniško jezero prav bogato ribjo favno, in vendar ni v njem posebnih ribjih vrst. Jezerske ribe so ribe savskega rečja. To je čudno, ker je jezero z Ljubljano v zvezi le po dolgih podzemeljskih vodotokih. Moramo si misliti, da ribe vendarle po teh potih prilično prihajajo v jezero. V podzemeljskih votlinah bivajo tudi, kadar je jezero suho.

Knjige III., obenem sklepni del navaja na petih straneh (102.—107.) vele-romantično ljubavno tragedijo med mladim Stebrčanom in lepo hčerjo Karlovško. Ako je snov pripovedki nastala v pesniški domišljiji pisateljevi, tedaj zemljepisna monografija ni primeren kraj za njo; ako pa je vzeta iz naroda, tedaj jo je pisatelj z vso pravico navedel in se prikupil z njo marsikateremu čitatelju. Toda — zakaj g. pisatelj zopet ni označil vira, ki je tudi tu bistvenega pomena!

Odkod so čedne, v knjigo sprejete ilustracije, to ni nikjer povedano. Najbrže so posnete po fotografijah.

Prav lično zvršeni zemljevid na koncu knjige je risal A. Sitsch, rečeno pa ni nikjer, odkod ga je prerisal. Izvirnik mu je menda bil »Zemljevid logaškega in postojinskega poglavarstva in šolskega okraja«, založil okrajni šolski svet logaški; risan je v ces. kralj. vojaško-zemljepisnem zavodu na Dunaju; merilo 1 : 40.000.

Turist, ki s Sitschevim zemljevidom v roki prvič hodi z Rakeka proti Škocjanu ali nasprotno, občuti neprijetno majhno nedostatnost njegovo. V njem namreč ni načrtana pot, ki vodi od cestnega ovinka pri Škocjanu proti severo-severo-vzhodu do ovinka gozdne poti in je najkrajša zveza med Rakekom in Škocjanom. Zemljevid tudi sicer ni dovolj skrbno prirejen za svoj namen. Kdor čitajoč knjigo rabi zemljevid, je menda tolikrat razočaran kakor zadovoljen; kajti izmed jam, studencev, požiralnikov, imenovanih v tekstu, premnogih ne najde v zemljevidu. Ako bi v njem bil zabeležen sedanji položaj vestno in v vseh v tekstu imenovanih podrobnostih, bi bilo možno zasledovati premembe, katere ustanovi neprestano delujoča narava v jezerišču in poleg njega v prihodnjih desetletjih in stoletjih. Tako bi bil zemljevid — skrbneje prirejen — pridobil obenem trajno vrednost.

Slednjič pogrešamo v knjigi vsebinskega kazala, ki bi lajšalo njeno uporabo. Nezadovoljni smo tudi z naslovnim listom, ker je preskromen. Zakaj ni na njem povedano, da ima knjiga podobe, koliko jih je in kakšnih, in da je vrhutega opremljena celo z zemljevidom v merilu 1 : 40.000?

Sklepajoč razgovor o lični knjigi, menimo, da smemo in moramo čvrsto naglasiti to-le: Ne hvala ne graja, kolikor smo je izrekli, ni namenjena edino pisatelju g. Žirovniku. Mi bi celo radi videli, ako bi se dala hvala pripisati kolikor moči gospodu Žirovniku, graja pa nekemu drugemu! Knjige ne smemo namreč soditi le po naslovnem listu: »Cerknško jezero. Spisal Jožef Žirovnik. V Ljubljani, 1898«. Ne prezrimo, da stoji pred njim drug naslovni list, ki se glasi: »Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala »Slovenska Matica«.« Ako je poučni, domoznanski spis v zadregi bil postavljen na mesto zabavnega — uklonimo se sili dotičnih razmer! Nikakor pa ne moremo odobravati, da (po svoji strogosti sloveči) književni odbor »Slov. Matice« — če se hudo ne motimo — ni izpolnil svoje dolžnosti kot dobrohoten svetovalec nasproti pisatelju, ki se je z ljubeznijo lotil domoznanskega predmeta, takega, »ki ugaja potrebam slovenskega naroda ter zaradi svoje občne zanimivosti prija večini Matičinih društvenikov« — a ni imel prilike, seznaniti se z vso literaturo o njem. Ako bi bil g. pisatelj opozorjen vsaj na razprave, ki smo jih imenovali v pričujoči ocnici, bi si bil brez dvojbe s slastjo prisvojil njih nauke ter bi bil z razširjenim in poglobljenim znanjem temeljito predelal svoj rokopis in Matičarjem podal knjigo, ustrežajočo modernim zahtevam; le-te pa so za Slovence iste, kakor za druge napredne narode.

Ferd. Seidl.

»Seveda »bralec« in še marsikaj«. Napisal Fr. Ilešič, c. kr. prof. v Ljubljani. Ponatis iz »Popotnika«. Maribor. Tiskala tiskarna sv. Cirila. — Cena 20 kr. Na prodaj pri knjigotržcu L. Schwentnerju v Ljubljani. — Prof. Ilešič razpravlja v tej brošuri na 17 straneh Levčev »Pravopis«, Peruškov spis »Bravec ali bralec?« ter duhovito dokazuje z znanstvenega in praktičnega stališča, da je pravilno pisati »bralec«, ne »bravec«, da je olikano govoriti »bralca«, ne »bravca«. Obenem je g. pisatelj prav temeljito razbistril nekatere napačne nazore v Peruškovi brošuri ter popolnoma omajal dokaj pravil v Levčevem »Pravopisu«, zlasti tisti nepremišljeni § 11. o izreki *l-a*. Radi pritrjujemo prof. Ilešiču, da »naš knjižni jezik je že izdavna zasnovan na *l-u*, in da ta osnova se mu naj utrdi, ker je edini pomoček edinosti in skupnosti . . .«. Razprava Ilešičeva je iznova dokazala, da bo »Pravopis« korenito preosnovati za drugo izdanje.

Slovenica. Pod tem zaglavjem je priobčil učeni naš rojak prof. Ilešič v XXI. zvezku Jagičevega zbornika »Archiv für slavische Philologie« (str. 199.—212.) štiri črtice o narečju, ki ga govore v Št. Jurju ob Ščavnici na Štajerskem. Razpravlja pa v njih vokalno harmonijo (asimilacijo), oziroma epentezo (blüze — blizu, znave — znova, bujti — ubiti, vojnti — uveniti), izpremembo prefiksov *u*, *v* in *vu* (*u*, *vu*, *vuz*) v začetku besed, zlogotvorni *r*, srednji spol nekaterih ženskih samostalnikov v množini in določno ter nedoločno obliko pridevnikov v imen. edn. m. spola. Opredelba pridevnikov v tem oziru je jako zanimiva in priča o temeljitem znanju učenega jezikoslovca. Navedene črtice, ki so vrlo poučne, so izšle tudi v posebnih odtiskih, ki jih prodaja knjigotržec L. Schwentner v Ljubljani po 20 kr. *S.*

Slovensko gledališče. I. Dramske predstave. S kakimi pogoji se smejo preložene igre lokalizovati? Je tako lokalizovanje sploh dovoljeno, in eventualno, kako daleč sme segati? Ta vprašanja so se mi nehote vsiljevala pri prvih dveh dramskih predstavah v letošnji sezoni, in povedati moram že naprej, da si natančno, vseobsežno na ta vprašanja nisem vedel odgovoriti. Navzlic temu

pa se mi zdi dovolj važno, da razložim nekatere svoje misli o tem; morda nam kdo drugi jasno odgovori.

Pri otvoritveni predstavi dne 21. septembra t. l. smo videli prvikrat na našem odru »Vaškega podobarja«, narodno igro s petjem v 5 dejanjih, ki sta jo spisala L. Ganghofer in J. Neuert, dne 23. septembra pa takisto prvikrat »Potovanje gospoda Fajdige«, veseloigro v 4 dejanjih, prirejeno po francoskem izvirniku Evg. Labicheja in Edv. Martina za slovenski oder. Prva igra se vrši na Gorenjskem, druga v Ljubljani in v Bohinju, obe sta torej prestavljeni s tujih na domača tla. Pri »Vaškem podobarju« nam lokalizovanje ni hotelo nikakor ugajati, pri »Potovanju gospoda Fajdige« pa smo se z njim skoro docela sprijaznili. Od kod to?

Ako vse dobro premislimo, moramo reči, da bi se drame sploh ne smele lokalizovati. Se li mari ne dela krivica pisatelju, ki nam je hotel podati neki »milieu«, ki je opremil svoje delo s specifičnim koloritom, ako napravi prelatelj iz njegovega proizvoda nekaj povsem novega, ako obdrži morda samo ogrodje izvirnikovo, dočim nadomesti najpoglavitnejše, to je tisto, kar pomeni življenje, z nečim povsem novim? In ali mari ni že samo na sebi čudno, ako se hoče prilagoditi dejanje, ki more vzkleti n. pr. samo pod velikomestnim podnebjem, razmeram, kakršne so v kakem filistrskem provincialnem mestu? . . .

Pravzaprav je torej lokalizovanje iger nekaj nenaravnega. Kakor n. pr. ne lokalizujemo iz tujih jezikov preloženih romanov, tako bi tudi dramatičnih proizvodov ne smeli lokalizovati. Vsak pisatelj sme zahtevati po pravici, da se njegovo delo pušča tudi v prevodu tako, kakršno je, da se njegovim slikam ne privedajo barve, katerih jim ni hotel dati.

Navzlic tem svojim nazorom ne moremo zameriti onim, ki dajo semintja kakemu tujemu dramatičnemu proizvodu domače lice, ker vemo, da imajo tehovite vzroke za to. V kolikor jih pri tem vodi misel, da treba napraviti tujo duševno hrano našemu občinstvu na ta način užitno, jim seveda ne moremo pritegniti; kajti vsak pravi umotvor ima na sebi znake lokalnosti in individualnosti, in mika nas na njem morda baš to, kar ima za nas tujega, nenavadnega. Tudi je umetnost kolikor toliko sredstvo, s katerim širimo svoje duševno obzorje, in če gremo v gledališče k francoski igri, hočemo pač videti francosko življenje, a ne kakega drugega! Toda še neki drugi vzrok je, ki je bil vsaj pri nas gotovo najbolj odločilen, da so začeli lokalizovati igre, in sicer ta, da imamo premalo splošno omikanih igralcev, premalo takih igralcev, ki bi poznali svet tako, da bi se mogli vživiti v vsako ulogo. Bolje torej, da se igra lokalizuje ter našim igralcem omogoči, da nam predstavljajo ljudi, nego da bi gledali morda na odru karikature . . .

To je torej vzrok, katerega priznavamo tudi mi; vendar menimo še vedno, da treba lokalizovanje omejiti kolikor mogoče, in da treba lokalizovati jako previdno in s finim taktom. Da se Shakespearjeve, Schillerjeve ali Goethejeve drame ne morejo lokalizovati, je pač vsakomu jasno. Sploh je videti, da prija lokalizovanje samo dramam nižje vrste, in še tem le z gotovimi pogoji.

Povsemtem menimo, da bi bilo boljše, če bi se dejanje »Vaškega podobarja« ne bilo prestavilo na gorenjska tla. In zakaj? Zato, ker je po naših mislih nemogoče, da bi se to dejanje vršilo na Gorenjskem kje, nemogoče radi tega, ker mislijo, čutijo in govore naši Gorenjci vse drugače, nego ljudje v »Vaškem podobarju«. Da nam intendantca uprizarja tudi take igre, ji prav radi

odpuščamo, ker vemo, da enemu dela našega občinstva zares ugajajo, toda čemu presajati dejanje v kraje, ki so mu neprikladni, ter nam vzbujati s tem upravičene dvojbe in pomisleke glede istinitosti tega, kar se prikazuje našim očem. Dejanje bi se nam zdelo morda verjetnejše, če bi bil kraj, kjer se vrši, določeno. Sicer pa v »Vaškem podobarju« sploh ne gledamo prístnega življenja, tudi nemškega ne, kajti vse v tej igri opominja preveč na lažumctnost Marlittino in Birch-Pfeifferičino. Zatorej tudi ni bilo vredno prelagati igre, in to toliko manj, ker je tudi sicer precej plitev dramatiški tvor. Tako dolgočasne občinske seje, kakršno nam predočejeta nemška pisatelja v nekem dejanju, se vsaj pri nas nikdar ne dogajajo. Tudi sredstva, s katerimi hočeta pisatelja učinkovati, so skrajno primitivna in okorna. Kjer dejanje odreče, se oglasi harmonika, se zpleše nekoliko in zapoje, in občinstvo mora biti zadovoljno! Seveda, harmonika, petje, ukanje in ples, vse to je dovoljeno na odru, vse to sme uporabljati dramatiški pisatelj, vendar ne iz golega stremljenja po učinku!

»Potovanje gospoda Fajdige« nam je bilo v vsakem oziru bolj všeč. Dejanje sicer tudi tu ni kdo ve kako dramatično, a je vsekakor naravnjše, nego v »Vaškem podobarju«. Baš to je morda nekoliko vzrok, da si laglje predstavljamo, da se »Potovanje gospoda Fajdige« vrši na naših tleh, nego dejanje »Vaškega podobarja«. Poglavitni vzrok temu pa je ta, da se ljudje, kakršen je »gospod Fajdiga«, nahajajo povsod, kakor na Francoskem, tako tudi pri nas na Slovenskem. Zato se je lokalizovanje te igre zares obneslo in sicer tem bolj, ker je bila pri tem delavna jako spretna roka. Vsekakor pa treba natanko preudariti vse okoliščine, predno se kdo odloči, presaditi tuj dramatiški proizvod na domača tla!

Igrali so obe omenjeni igri prav dobro. V prvi nam samo g. Housa ni ugajal, ker njegov kozji pastir je bil vendarle nekoliko preveč podoben kakemu clownu, v drugi pa je kazil predstavo gospod Danilo (Hinko Zmaj), ki deloma ni znal, deloma pa razumel ni svoje vloge. Odlikoval se je v drugi igri gospod Verovšek, ki je »gospoda Fajdigo« imenitno pogodil ter poig gospoda Inemanna (stotnik Golob) najbolj pripomogel, da je predstava tako lepo uspela.

Enodejanka »Sama med seboj« (spisal Fulda), katero so predstavljali prvič na našem odru dne 26. septembra t. l., je čedna salonska igrice. Dasi je dejanje precej suhotno, se odlikuje pa vendar po mnogih istinitih in baš radi tega učinkujočih momentih iz zasebne prizornice dveh mladih zakoncev. Hipni preobrat v nazorih mlade ženice je seveda nekoliko premalo utemeljen; tudi je dejanje nekoliko preveč raztegnjeno. Sicer je treba to izredno igrice dobro premišljeno izvajati, in pglavitne vloge morajo biti poverjene inteligentnim igralcem, če naj uspe. Z gospo Polakovo in gospodom Inemannom smo bili vobče prav zadovoljni, dasi se je »Hermiba« semintja včasih malo preveč namrdnila; g. Inemanna pa se vloge te vrste ne prilogejo kaj posebno.

Dne 5. oktobra jt. l. pa smo videli prvič na našem odru znamenito Langmannovo dramo: »Jernej Turazer«. Kar se je zadnja leta spisalo v nemškem jeziku realističnih dram, nočena si ni priborila tako splošnega priznanja kakor ta, in ko so lani na Duraju prisodili Hauptmannu za njegovo dramo »Fuhrmann Henschel«, če se ne motim, Schillerjevo nagrado 2000 gl., so se čuli tektoviti glasovi, ki so se čudili, da se ni nagrada priznala Langmannu za »Jerneja Turazerja«.

Langmann je s tem delom pokazal res izredno lep dramatiški talent. Posegel je s srečno roko v življenje ter nam predočil nekoliko prizorov, katerih vplivu se ne moremo odtegniti, in če bi bili še toliko nasprotniki realističnih dramatičnih proizvodov. Vse kaže, da je Langmann fin opazovatelj življenja, in da se zna poglobiti tudi v duševno stanje ljudi, katerih zunanje početje opazuje. Tam seveda, kjer se godi dejanje med štirimi stenami, in kamor torej njegov pogled ni mogel prodirati tako lahko, postane semtertja nekoliko šablonski, a tudi tu je dokazal, da pozna ljudi popolnoma. Duševni boj Turazerjev, predno se odloči sprejeti Judeževce groše, kakor tudi njegov kes po storjenem dejanju, nam je naslikal pisatelj z jako živimi bojami. Posebno dobro je pogodil tudi značaj Turazerjeve soproge. Njena logika je zares nekaj pristno ženskega.

Igra bi pa bila še boljša, ako ne bi bila zgrajena na tako dvomljivih premisah. Vse dejanje se opira namreč na to, da toži delavka Ana Zarnikova mojstra Klepla, katerega vsi delavci radi njegove krvoločnosti sovražijo in zaradi katerega menda tudi štrajkajo, ko se igra prične. Delavci se nadejajo, da izpodkopljejo s to tožbo Kleplu tla ter ga odpravijo iz tvornice. Vsi se zaupno obračajo na Turazerja, ki je slučajno slišal besede, zaradi katerih toži Ana Klepla, in ki torej lahko izpriča krivdo njegovo. A če nas pisatelj že s tem ni preveril, da bi imela eventualna obsodba Kleplova res zaželjeni uspeh, se nam vidi pa še bolj čudno, da pride Klepel k Turazerju ter ga izkuša zapeljati v krivo pričanje, da torej stori zločin, ki je nemara večji, nego oni, radi katerega je tožen, ter nastavi na ta način sam sebi past, v katero bi se tudi prav gotovo ujel, ako bi Turazer le hotel, kajti Turazerju bi bilo treba samo vzeti denar, potem pa ga pokazati pred sodiščem, in Klepel bi bil izgubljen. Stvar se ne da drugače razlagati, nego da je bil Klepel docela prepričan, da doseže svoj namen z denarjem. To prepričanje pa, ki se vsiljuje nehote tudi vsakemu mislečemu gledalcu, slabi precej dramatično moč igre.

Kak pisatelj prejšnje dobe bi nam bil v Turazerju pokazal junaka, ki se navzlic bedi, v kateri živi, navzlic prigovarjanju žene ne vda zapeljivcu in ki z zaničevanjem zavrne ponujani mu denar. Da se nahajajo na svetu tudi taki junaki, o tem ni dvojiti, a Langmann ni hotel v Turazerju pokazati kakega izrednega človeka, temveč vzbuditi nam je hotel sočutje do človeka, kakršnih je okrog nas vse polno; kajti izmed vseh njegovih tovarišev - trpinov ni bil morda ni eden, ki bi bil na njegovem mestu ravnal drugače, čeprav mu žvižgajo, ga zasramujejo ter se zgražajo nad njegovim početjem. Kakor moderni umetniki sploh, tako tudi Langmann ni stremil po nenavadnem, ampak postavil se je na širše človeško stališče. Mi bi mu tega ne zamerili, ko ne bi bil naposled storil iz Turazerja vendarle — »junaka«. Po hudem srčnem boju se ovadi Turazer sam sodišču, a da se povzpne do tega herojskega čina, treba je bilo očitne kazni božje! To je sicer značilno za Turazerja, a dramatično ni. Da umrjeta hkratu oba otroka, je nekak moderni »deus ex machina«. Sicer izkuša pisatelj spraviti smrt otročičev v vzročno zvezo s Turazerjevim dejanjem. Za denar, s katerim se je bil dal podmititi, je velel namreč ženi nakupiti raznih jestvin; otroka sta se — preobjedla in umrla. Taka smrt je že sama na sebi vsekakor jako nenavadna. A recimo, da je jed pokopala starejšega sinka, ki si je bil ravno opomogel po daljši bolezni in mu je bil želodec torej morda še slaboten, nikakor pa si ne moremo misliti, zakaj bi bil moral umreti tudi otrok — dojenček; kajti nemogoče se nam zdi, da bi bili tako otroče pitali s klošasicami,

smokvami in drugimi takimi stvarmi, katerih se je bil začel odrasli deček. — To so nekateri pomisleki, ki se nam vzbujajo pri Langmannovi igri . . .

Predstavljal so »Jerneja Turazerja« pri nas bolj, nego smo pričakovali. Odlikovala sta se zlasti gospod Inemano v naslovni uloži in pa gospa Polakova (Marija), ki je skrbela za to, da je bilo vselej o pravem času živahno in burno na odru. A tudi vsi drugi, tako posebno gospa Danilova (žena Turazerjeva) in gospod Deyl (Martin), so igrali vrlo. Skratka, bila je to jako lepa uprizoritev moderne igre, na katero smo lahko ponosni . . .

Izreden užitek so imeli vsi tisti, katerim je pri srečnem razvoju domačega dramatičnega slovstva, dne 16. oktobra t. l., ko so se uprizorili prvič »Logarjevi«, obraz iz domačega življenja v štirih slikah, spisal Jos. Stritar. Prepričlo odmerjeni prostor nam ne dopušča, da bi navedli vsebino tega najnovejšega domačega proizvoda. Sicer pa nam Stritar v tej igri ni povedal kdo ve koliko novega. Sprejel je vanjo dovršen del svojih »Sodnikovih«, a posameznosti spominjajo na »Hudega strica«, na »Nosana« in morda še na kak drug spis Stritarjev. Toda to ni ravno pregrešek. Če sme pisatelj dramatičizovati svoj roman ter ga podati kot čisto novo delo, je gotovo dovoljeno tudi kaj takega, kar je storil Stritar.

Igra nikakor ni vzorno osnovana. Vse kaže, da je Stritar ni bil namenil za oder. Posamezna dejanja — eno so celo črtali, ne da bi se igri to kako poznalo — so med sabo v precej rahli organski zvezi, in to je bilo menda tudi vzrok, da so dejanja prekratili v slike ter jim dali po naši sodbi ne baš posebno značilne naslove. Mi s tem nismo prav zadovoljni, in sicer radi tega ne, ker so bili taki naslovi dozdej v navadi le pri dramatičnih nestvorih, s katerimi Stritarjeve igre vendar ne gre vzporejati.

Največja hiba Stritarjeve drame je pač ta, da nam prijavlja skoro same dovršene stvari. Dejanje se mora razviti na odru, a v »Logarjevi« je skoro že vse končano, in samo pomenki nam kažejo, kako se je zgodilo to in ono. Najbolj pa nas je razočaral Stritar v drugem dejanju, v katerem nas je privedel na Dunaj v veselo študentovsko družbo. Tu bi nam bil moral pokazati od vseh strani Logarjevega študenta, okoli katerega se suče v igri ves pogovor take kakor vreteno okoli osi; za omirjem pa vidimo sarco tihega, molčečega, skoro apatičnega človeka. Baš tu bi nam bil moral Stritar predstaviti Janka takega, kakršnega poznamo iz pripovedovanja. A ta Janko nam je tu, in čudom se poprašujemo: Kaj, to je Logarjev Janko? Mogoče, da je tudi gosp. Inemano, ki je Janka igral, nekoliko kriv — maska njegova vsaj nikakor ni bila prikladna — toda Janko je vsekakor preveč pasiven; govore in nastopajo največ le njegovi tovariši, on pa skoraj molči in ždi. V tretjem dejanju, ko so ga prignali domov, je seveda lahko potet, klavra in izpremenjen! Nekoliko več kontrasta med Jankom v veseli študentovski družbi in med bolnim, ponižanim in skesanim Jankom v tretjem dejanju bi torej igri nikakor ne bilo na škodo.

Navzlic navedenim hibam pa, ki se utajiti ne dajo, smo bili »Logarjevi« vendar presrečno veseli; da, povsed endi, kjer se igra vrši na domačih tleh, smo se naravnost navduševali zanje. To so bili naši ljudje, to je bila naša kri na odru, in zato nam je segala vsaka beseda tako v srce, zato smo imeli — ne aramujemo se povedati tega — solze v očeh!

Seveda si je mislil Stritar svoje junake še malce drugačne, nego smo jih videli na odru mi. Naši igralci niso igrali slabo, ne, večinoma so se vprav od-

likovali, zlasti gospod Verovšek, ki je igral starega Logarja s finim razumom in pravim temperamentom, in pa gospa Palakova, ki je bila jako pristržna Lenka; toda pravi Laščani, katere je imel pred očmi Stritar, to vendar niso bili. Nihče ne bi verjel, koliko je zavisno od tega, s kakim naglasom, s kakim izrazom v obrazu se izgovori kak stavek! Zlasti humor se razodeva včasih bolj v mimičnih potezah, nego v besedah . . . Naravnost ponesrečen pa se nam je zdel navzlic dobri maski gospoda House Pikin Jožek. Nam, ki smo Pikinega Jožka še poznali, pač pristaja ta sodba; a s tem nočemo ničesar očitati gospodu Housi, ker bi bilo naravnost veliko čudo, ako bi bil on, rojen Čeh, ki živi šele malo časa med našim ljudstvom, pogodil povsem dobro to ulogo . . .

Naše prepričanje je to, da dan 10. oktobra t. l., ko so prvič igrali »Logarjeve« na našem odru, ne ostane brez vpliva na razvoj naše dramatične umetnosti. Eno vsaj je gotovo: odslej nam bodo nemške narodne igre še manj prijale, in lokalizatorji tujih iger bodo imeli poslej še večji križ . . .

Izmed iger, o katerih smo govorili že prejšnja leta, so izvrstno igrali dne 3. oktobra Vrchlickega enodejanko »V Diogenovem sodu«, dne 7. oktobra pa enodejanko »Igra piké«, v kateri je gosp. Inemann izborno rešil svojo težavno ulogo.

Z.

II. Operne predstave. Pomlajene intendantce Dramatičnega društva prvi korak je bil, da je odslovila vse prejšnje operne soliste, ne oziraje se niti na obupne pevce niti na občinstvo, ki je bilo posameznim članom opernega osebja bolj ali manj naklonjeno. Z oziri na gmotno stanje Dramatičnega društva je opravičevala intendantca svoje postopanje, ob takih argumentih, argumentih materialnega blagostanja, pa ni preostalo občinstvu drugo, nego da se je vdalo nadi, da se posreči intendantci dobiti nov ensemble, ki bode morda zopet ugajal njemu pa tudi intendantci, skrbni za denarno ravnotežje Dramatičnega društva.

Obdobje prvega meseca nove sezone smo že prekoračili. Konstatovati je, da se občinstvo zanima za operne predstave; prenapolnjeno gledališče svedoči, da Slovenci radi poslušajo opere. Kdo ve, ne zahajajo li radi tega tako pogostoma v gledališče, da se seznanijo z solisti novinci? Saj je velevažno, bo li občinstvo zadovoljno z novimi pevci, ki mu jih je naklonilo novo vodstvo. Operni ensemble je občinstvu kakor rodovina, s katero mu bo v bodoče občevati, in s katero bi rado vzdrževalo trajne in pristržne vezi. In kdor hlepi po novem, temu ponuja sedanja sezona mnogo novega. Izvzemši režiserja in renomiranega baritonista obče priznane veljave, gosp. Jos. Nollija, so vsi drugi solisti novi: dve sopranistinji, dva tenorja in basist. Le altistinje ni; intendantca je odslovila lanjsko izborno altistinjo, ne da bi jo bila nadomestila z drugo.

Kot sopranistinji tekmujeta gospica Amalija Carneri in gospica Ela Nočmi, prva Poljakinja, druga Čehinja. Vsaka je svoje vrste. Gospica Carneri nadkriljuje gospico Nočmi po zmagovitosti svojega glasu, le-ta se zopet odlikuje po pristržnosti prirojene ljubeznivosti. Blesteč, visoko in lahko se vzpenjajoč je glas g. Carneri; gladko egalizovan v vseh legah, zveni polno in mogočno; toplo zaokrožen, uspeva s pravilnim, muzikalno korektnim zastavljanjem, kakor mora dramatiški pevkinji. Gospica Nočmi uspešno uveljavlja zvonkost ljubko zabarvanega svojega glasu. Žvrgolenje jasno in čisto čuteče duše je značaj njenega petja, in pristržnost je znak prikupljive njene prikazni in simpatične njene igre.

Izmed tenoristov hvalimo gospoda Aleksija Desarija kot inteligentnega glasbenika in igralca, polnega temperamenta. S prirojenim talentom izvršuje vloge muzikalno fino; odlikujeta ga pristen občutek in umetniška zavest; kolorit je izrečno lirski, glas pa lepo uglajen in poln simpatičkih akcentov. —

Kot začetnika, ki se bori še z marsikatero težavo, nočemo drugega tenorja, gospoda Antona Lebede, prestrogo soditi. Morda premore večkratno nastopanje zapreke, ki ovirajo glas v višini, in večja rutina mu ojači sedanjo šibkost ter ublaži sedaj še premalo uglajeno zabarvanje.

Basist, gosp. L. Pestkowski, je naopak diametralno nasprotje prejšnjega pevca. Obdarjen s kolosalnim glasom, rabi svoje glasišče virtuosno sprično izredne rutine, ki si jo je pridobil kot starejši pevec. Gosp. Pestkowskega sigurni nastop budi poslušalcu dobrodejno zavest, da se mu ni nič bati, in ga prepriča mahoma, da je gotov uspeh, da sme uživati pevca v nekaljenem miru, kakršnega nam sugerira le umetniški dovršeno proizvajanje.

Z novimi solisti je imela torej intendantca srečo, in nadejati se je prav lepih opernih predstav in zadovoljive sezone, to tembolj, ker je obljubljen bogat in raznovrsten repertoar.

Kot novost je podalo vodstvo v pričetku sezone muzikalno dramo »Glumači« (Pagliaci), kateri je besede i glasbo zložil R. Leoncavallo. Pesnikskladatelj nam predstavlja dogodbo, ki se je v istini zgodila nekje v Kalabriji. Po snovi svoji sorodna Mascagnijevi operi »Cavalleria rusticana«, se je pojavila ta opera skoro z njo vred šele pred nekolikimi leti na odrih svetovnih oper. Verizem, ki se javlja v obeh, je provzročil veliko hrupa; pisalo se je mnogo in ognjevito za novotine v teh dveh operah, pa tudi zoper nje. Bojevalo se je mnogo, bojevalo se je srdito zoper laški verizem, a takisto navdušeno se je pisalo v prid tej smeri. Neovržna istina pa je, da so se vzdržali kakor »Cavalleria rusticana« tako tudi »Glumači« v repertoarju svetovne opere in da so si pridobili ugled, kakršen je usojen le najboljšim proizvodom umetnosti. Čas le najbolje določi, je li delo umetniške veljave. Po pravem izrazu človeške radosti, človeške žali se odlikujejo umetniška dela, opravičena je pa zato vsaka smer, bodisi liriška ali veristiška, romantiška ali naturalistiška, dekadentna ali realistiška, da je le delo plod, ki je dozorel pod toplimi žarki, ki sevajo iz duše genijeve.

Take umetniške vrline je pa najti tudi v »Glumačih«. Izraz pristnega, elementarnega, žarnega temperamenta je magiški čar, ki vabi slušatelja k temu delu.

Leoncavallo je kot Italijan melodik, bogat v invenciji, virtuoz v harmonskem tvorjenju, zavidanja vreden mojster v ustvarjanju žarko-slikovitega občutja, vabečega pevca, magnetizujučega poslušalca. Njegov orkester, samostojno tvoreč, je tolmač čuvstvovanja, ki ga vzbuja dejanje muzikalne drame. V rafinirani instrumentaciji in v bogati figuraciji drevijo orkestrovi zvoki neprestano drug za drugim; orkester je liki duša, ki vztrepetava, zasledujoč razvoj predstavljane drame, v radosti, v žalosti pa se razburkano vznemirja, dokler bolešno ne vzkrikne, ko je najbolj razvnet.

»Glumači« so v letošnji sezoni novost, za katero smo intendantci nemalo hvaležni. Uspeh vzorne uprizoritve in radostni sprejem bodita vodstvu zagotovilo, da je ustreglo ne le občinstvu, marveč tudi izvršujočemu osebju, ki se je uprizoritve z navdušenjem poprijelo.

Mascagnijeva »Cavalleria rusticana« in Weberjev »Čaro-strelec« sta bila dobródošli ponovitvi že znanega repertoarja in sta, uprizorjena po novih opernih močeh, na novo budila zanimanje, ne glede na vrline glasbene vsobine, ki je že obče priznana.

Zaslugo za zadovoljive predstave prvega meseca v sezoni je priznati seveda pred vsem kapelniku g. Benišku, ki uspešno vodi sedaj že nekaj let slovensko opero z rutino in s smelo odločnostjo; da ne bi je on tako srečno in dobro vodil, nikakor ne bi mogla uspevati, ker je naše gledališče premalo denarno podkrepjeno.

Gospodu Benišku pospešuje letos umetniško stremljenje pomnožen in marljiv zbor, ki se odlikuje posebno s tenorjem. —oc—

Hrvatski narod. Knjiga za pouku, hrvatskom seljaku poklanja Ivan Nep. Jemeršič, župnik grubišnopoljski. II. izdanje, Zagreb 1899, tiskom A. Scholza, VI + 538 str. 1 for. 20 novč., po pošti 15 novč. več. Pisatelj in založnik je vsem Slovencem dobro znan po svojem delu »Majka u radu za Boga i Hrvatsku«, katero je za Slovenke priredil S. Gregorčič ml. Tu navedeno II. izdanje je pravzaprav prvo, ker prvi odtisk je zaplenilo kr. državno pravdnništvo v Zagrebu. Vsega vkup so bile zaplenjene tri tiskane pole. Zlasti od l. 1848. dalje je konfiskator kar podolgoma in poprek črtal brez usmiljenja. Pisatelju so pretili celo z zaporom in mu poudarjali: »Tega in tega narodu ni treba znati; učite ga raje, kako se sađi krompir, da mu bo sedaj pomagala hrvaška zavest« itd. Na str. 492. prve izdaje so zaplenili 13 verstic; na str. 529. imena sedaj živečih boriteljev za hrvaško pravo po raznih hrvaških zemljah; na str. 530. vse oporbene (opozicionalne) male in velike liste. Tako je morala marsikatera bridka resnica ostati zakrita s kopreno, in mnoge slike so zato nejasne. Cenzura ni pustila nič več izpremeniti in nič dodajati, ampak zaplenjena mesta samo s črticami (— — —) označiti.

Jemeršičevo knjigo preveva skozinskoz najčistejša ljubezen do naroda. Pisana je z navdušenjem za narodove blaginje, in ker govori od srca, najde tudi pot do narodovega srca. Slog je prav lahek, vsakemu umeven, tudi najprostejšemu seljaku. Tu ne najdeš nič govorniškega lepotečja, nič puhlo donečih fraz, vse je dobro premišljeno, jasno obrisano, živo čuteno in s srčno krvjo pisano, kakor sploh vsa poprejšnja Jemeršičeva dela. (Poleg že omenjene »Majke« je izdal tudi knjigo: »Bog i Hrvatska, ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu«.)

Knjiga ima dva dela: manjši zemljepisni del (str. 7.—112.) ter mnogo obsežnejši kulturno-zgodovinski in politični del (113.—492. str.). Temu je dodan še pogled na sedanost in ozir na bodočnost (str. 493.—531.), n. pr. katera je prava politika na Hrvaškem, koga je treba »birati v sabor,« kako poučevati svojo dečo itd. Ker je knjiga spisana za prosti narod, ki se ni mnogo učil pošolah, zato začenja vedno s temeljnimi pojmi, n. pr. o preteklosti človeštva, o postanku narodne izobrazbe in njeni moči, o evropskih narodih sploh, zlasti pa o Slovanih in še posebej o Hrvatih. Zemljepis Hrvaške je kaj pregleden in lahko razumljiv tudi brez karte. Zlasti lepo so naslikani razni pogledi (razgledi), n. pr. z Zagrebske gore, z Ivančice, s Kleka, z Učke, z Velebita, Dinare, Orjena itd. Pri poslednjem je opisana Boka Kotorska in Črna gora.

Ker hoče biti knjiga pred vsem poljudna, zato je ne smemo soditi z učenjaškega stališča, in izpregledati ji moramo tudi kake rodoljubne zanose, ki se morda ne ujemajo popolnoma z zgodovinsko resnico, ali pa katere bi pisatelj

drugih narodov drugače ocenili (primeri bitko na Grobničkem polju). Očitnega zavijanja ali pretiravanja pa v knjigi ne najdeš. Tuptata se nataja pač tudi kaka pomota, n. pr. na str. 48., da se pri Novigradu zaliva Marica (mesto: Mirna), na str. 49. bi morala biti pisana »rieka kod Dubrovnika« z velikim R, ker je tu lastno ime; na str. 53. bi moral biti omenjen med hrvaškimi zalivi tudi Kvarner; na str. 57. ni omenjeno, da je Pazin »glavni grad v Istri« itd.

Jemeršičeva knjiga je eminentno praktične vrednosti ne le za vsakega Hrvata, nego tudi za vse prijatelje hrvaškega naroda. Slovence bo zanimala zlasti novejša hrvaška zgodovina, ki obsega več nego polovico vse knjige, n. pr. Borba Hrvatov proti Madjarom od l. 1792. naprej. Zelo poučno je V. poglavje o hrvaški naobrazenosti in književnosti in še posebej oddelek o lirizmu (str. 352.—401.). VI. poglavje o hrvaškem državnem pravu je bolj polemično, zlasti od l. 1866. naprej, pa je potrebno, da neti individualno zavest med narodom. Pa sej je tudi Slovencem potrebno, da se pouče o »hrvaškem saboru«, o svobodnih novinah, o odvisnosti hrvaških uradnikov itd.

Iz tega vsakdo lahko spozna, da je Jemeršičeva knjiga tudi za Slovence zelo poučna in celo potrebna tistim, ki večkrat s Hrvati občujejo. Prepričan sem torej, da tudi Slovenci prav radi po njej sežejo, in upam, da jim je ni treba še dalje priporočati. Želel bi le, da bi se tudi med Slovenci pojavil prav kmalu tak popularen pisatelj, ki bi znal tako jedrnat in tako mikavno opisati naše demovine, kakor je Jemeršič hrvaško. S. R.

Hrvatske narodne pjesme. Skupila i izdala Matica hrvatska. Odio prvi. Junačke pjesme (Muhamedovske). Knjiga treća. Zagreb. 1898. Tisak K. Albrechta. (Jos. Wittassek). V. 8°. 672 str.

Očkar je bil Vuk Stefanović Karadžić izdal srbske narodne pesmi, ki so raznesle slavo srbskega narodnega pesništva po vsem civilizovanem svetu, so izdali mnogobrojni srbski in hrvaški zbiratelji narodnih umotvorin debele in tanke knjige, polne pesniškega blaga, in vendar je kazno, da so vroča tega narodnega pesništva neizčrpna. Hrvaška Matica je podvzela ogromno delo, izdavat narodno blago, ki ni še nikjer tiskano. Pri tem jo je vodila misel, podati hrvaškemu narodu lepo knjigo, s katero se bode pa vsajel okoristiti tudi učeni svet. Zamolčati nočemo, da jo je vodila pri tem podjetju tudi želja, priboriti hrvaškemu imenu ono slavo, katero je prčhivilo Vukovo izdanje imenu srbskemu. Matica hrvaška je izdala desedaj tri debele knjige junaških pesmi, ač te pesmi so le majhen del ogromnega gradiva, katero hrani Matica v svojem arhivu učnjakom na znanstvene uporabo.

Leta 1887. in 1888. je pridobila Matica hrvaška tudi bosanske muhamedovec za nabiranje narodnih pesmi, in izberec tega gradiva ponuja ravnočar razposilani tretji zvezek narodnih epskih pesmi. V predgovoru je opisana s kratkimi potczami povest tega zbiranja, ki je pribralo 320 muhamedovskih pesmi (290 junaških, 30 ženskih) v 255.000 stihih. Štiri pesmi imajo po več nego 3000 do 4000 stihov. Zatem so prikazani pevci — 17 jih je — in štiri spoznaš lahke po licu, ker ima knjiga štiri podobe: Mehmeda Kolak-Kolakovića, Saška Vojniković-Pesića, Ibra Topića in Bećira Islamovića. Od XXXIV. — LVI. strani so opisane pesmi po njih vsebini, jeziku in estetički vrednosti. — Potem je natisnjeno 25 celih pesmi (1.—548. str.), v dodatku pa onoliko enakeimnih poglavij, v katerih so zgodovinske beležke in v izvadku vsebine drugih podobnih pesmi in varijante. — Natiskanih je vse skup 25 celih, 31 v izvadku, in 24 jih

je v dodatku samo omenjenih. — Vse hvale vreden je »Tolmač turških in inih nepoznanih besed«, kjer je vsaka turška beseda, katerih seveda v muhamedovskih pesmih vse mrgoli, razložena in tako užitek teh pesmi omogočen tudi onim, ki jim turške besede niso znane. Saj so celo krščanske pesmi srbske in hrvaške, pa celo prozajske knjige, tako polne turških tujih besed, da preplašijo čitatelja, ki bi inače rad užival lepo knjigo v lepem jeziku.

Kot kuriozum navajam iz tolmača besedo »Kranjac -njca«, kakor vlah, obćenito ime m. kristjan, kaur brez razlike cerkve in narodnosti; zato: kranjci principovci (= vojaki princa Evgenija), ungjurovci (= Ogrji). Pri Karabegoviću je Kranjec ono, kar »Nemec« itd.; Kranjad, -i, Kranjadija, -e skupno ime od Kranjec; kranjska zemlja, v kateri Kranjci, t. j. kristjani prebivajo. — Iz tega se vidi, da so muhamedovskim Bosancem »Kranjci« = Švabe, t. j. kristjani brez razlike narodnosti. Tudi Srbom rabi ime »Kranjac« pogrdno in znači vsakega tujca. Bližnji Hrvatje imenujejo vsakega prekohrvaškega Slovenca »Kranjca«, in šele pri Slovencih dobiva ime »Kranjec« značenje stanovnika kronovine kranjske. Za značenje »Kranjca = Nemca« se spominjam, da je l. 1870., ko je bila vojska med Nemci in Francozi, nekdo poročal iz Hrvaške, ako se ne motim v »Slov. Narodu«, da ga je vprašal neki seljak: »Je li istina, da se Kranjci tuku s Francozi?« Ta različni geografski obseg imena »Kranjec« me spominja na slično omejitev imena »Dolenjec«. Obćenito imenujemo »Dolenjce« vse Kranjce južno od Ljubljane, a čim niže greš, tem bolj se krči geografski obseg tega imena, ker se vsi branijo biti Dolenjci in imenujejo vsi tako samo one, ki žive niže od njih proti jugu.

R. P.

Objavljenje, spjevao Milivoj Strahinić. Dio I. Rijeka. Tiskarski i litografski zavod Emidija Mohovića nakladnika. 1899. 8°. Ta prvi del »Objavljenja« je izšel vprvič v dubrovniškem »Slovincu« l. 1883. v cirilici, sedaj pa ga je izdal pesnik v latinici, razširil in izgladil. Celo delo stoji na Reki 3 gld., izven Reke 3 gld. 60 kr. Vse knjigarnice sprejemajo naročila. Knjiga je posvečena dru. Peru Čingriji. Pesem je spevana v tercinah ter je didaktične naravi. Jezik lep, gladek in lahko umljiv, vsebina zanimiva. V obliki Dantejeve »Božanske komedije« se opeva zgodovina Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov.

R. P.

Petritzeva »Zbirka slovenskih narodnih pesmi za citre« je izšla v zalogi J. Giontinija v Ljubljani v 3 ličnih zvezkih po 60 kr. Vsak zvezek obsega 10 slovenskih narodnih pesmi, prirejenih prav čedno za igro na citrah. Vsaki pesmi je podloženo besedilo. S to zbirko so dobili citraši to, kar so klaviristi pred kratkim dobili z Gerbičevo zbirko slovenskih narodnih pesmi: vrsto narodnega blaga za svoj instrument. Ker so vse pesmi plemenite vrednosti, služi zbirka v diko naši narodni pesmi, in zato bo vsekdar in povsod dobrodošla. Lepi ti trije zvezki razširijo in utrdijo ljubezen do domače glasbe; in zato jih priporočamo toplo vsakemu, tudi razvajenemu tujcu.

